

УДК 821.161.2.09(092)»188/189»Н.Кобринська:316.482.051.63/61(477.83/86)

НАТАЛІЯ КОБРИНСЬКА: ГЕНЕРАЦІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ

Алла ШВЕЦЬ

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, 79000, Україна,
e-mail: alla_shvec@ukr.net*

Проаналізовано, як успішно реалізувалася генераційна ідентичність Наталії Кобринської в галицькому суспільстві у 1880–1890-х роках, та як вона трансформувалася чи навіть девальювалася від кінця 1890-х років і, по суті, аж до смеркального часу письменниці. Звернуто увагу на парадоксальну амбівалентність суспільного позиціонування Н. Кобринської, спочатку як знакового репрезентанта своєї епохи і свого часу, міцно вкоріненого у власну генерацію, а згодом – як її антагоніста, самітника, маргінала, що з огляду на обставини випав з цієї генераційної парадигми. Простежено причини поколінневої дезінтеграції письменниці.

Ключові слова: генераційна ідентичність, інтелектуальне середовище, консенсус, внутрішньопоколінневий конфлікт, маскулінна рецепція, фемінізм, дезінтеграція, генераційна криза.

Повноаспектне осмислення постаті Наталії Кобринської, її складної психодуховної конституції, інтелектуального світогляду є надзвичайно актуальною потребою для створення комплексного життєпису письменниці, завдяки якому розкриватимуться різні грані її духовного універсуму, закодованого у власних рефлексіях, світу інтимних переживань, жіночих амбіцій, творчих планів, а також причини внутрішньої й соціальної контрверсійності, складні проблеми життєвої реалізації та інтегрованості у власний поколінневий простір. Осмислюючи ідентичність Н. Кобринської в спогадовій та авторепрезентаційній (автобіографія, епістолярій) проекціях виокремлюємо принаймні найголовніші її складові – родинну, національну, соціокультурну, гендерну, кожна з яких так чи так вписана в парадигму саме генераційної ідентичності в сенсі усвідомленої інтегрованості письменниці в соціопростір власного покоління, коли «особистісна ідентичність організована соціальною» [15, с. 133]. Адже «життєвий світ особистості – це не лише людина у її минулому, теперішньому і майбутньому. Це ще й людина серед людей. Це людина, що визначає міру самореалізації тих, хто поруч із нею. Водночас це й людина, міру самореалізації якої визначають інші люди. [...] Поза людським оточенням, поза взаєминами життєвий світ неможливо собі уявити» [24, с. 49].

У контексті структуризації соціокультурного досвіду Н. Кобринської важливо простежити, як реалізувалася її власна генераційна ідентичність у галицькому суспільстві у 1880–1890-х роках, та як вона трансформувалася чи навіть девальювалася

від кінця 1890-х років і, по суті, аж до смеркального часу. Цей дезінтеграційний процес виявляє парадокс доволі контрастної рецепції і позиціонування письменниці в тодішньому українському соціумі – спочатку лідерської, як першої галицької феміністки, талановитої авторки Франкового кола і впливу, винятково інтелектуальної жінки з модерним європейським світоглядом, яка спромоглася консолідувати жіночі літературні сили, а згодом – маргінальної особистості, причому в різних виявах – літературному, соціальному, локальному.

Попри існування різних термінологічних конотацій поняття **покоління** (біологічної, демографічної, генеалогічної, темпоральної, вікової та ін.) послуговуємося ним у значенні суспільно-культурної категорії, відповідно до якої розглядаємо «покоління як групу ровесників, що характеризується певним світоглядом і специфічними ідеями, цінностями, позиціями, нормами, взірцями суспільних позицій, а також подібністю історичного досвіду (“пережиття поколінь”) або спільними умовами життя (спільним стилем життя), яких ця група зазнала в період психічного дозрівання та які формували її життя» [19, с. 133]. Х. Ортега-і-Гассет запропонував використовувати ідею покоління як метод історичного дослідження життя конкретної епохи, який уможливить побачити це життя зсередини, оскільки «кожне покоління становить деякий важливий, незмінний і незворотний інтервал історичного часу – життєвого шляху людства» [22, с. 269].

У середині 1880-х років Ольга Кобринська стала одним із духовних символів свого покоління, асоційованого з розвитком емансипаційних тенденцій, революціонізацією суспільства, новим реформаторським світоглядом та ідеологією. Вона була духовним промотором жіночих змагань, новочасним талановитим літератором, «синонімом неспокойного духа» [11, с. 523], часто випереджуючи соціальні запити, потреби та світоглядні устої свого покоління. «Доба, коли виступила Кобринська, безпосередньо по “весні народів” – це була доба великих кличів-ідеалів, в яких домінувало стремління до визволення, духового піднесення та поліпшення добробуту загалу» [5, с. 3]. Громадське подвизництво Н. Кобринської як очільниці емансипаційного руху широкої європейської орієнтації та як представниці галицької літератури високо оцінив Іван Франко у статті «З остатніх десятиліть XIX в.» (ЛНВ. 1901. Т. 15. Кн. 7. С. 1–19; Кн. 8. С. 48–67; Кн. 9. С. 112–132): «В Галичині на перший план виступає Наталія Кобринська, що кладе собі метою розворушити наше жіноцтво, працює не тільки на полі белетристики, але робиться також публіцисткою і піонеркою жіночого руху у нас, організує жіноче товариство, агітує за подання петицій в цілі розширення жіночої освіти і жіночих прав, нав’язує зносини з жінками інших національностей, з німками та чешками, одним словом силкується втягнути наше жіноцтво в сферу ідей і інтересів передового європейського жіноцтва» [25, т. 41, с. 502]. Така Франкова глорифікація якраз виразно означає виняткові заслуги та конструктивну роль Н. Кобринської для цього покоління.

Символічним конститuentом генераційної ідентичності Н. Кобринської, який водночас проектується на зміст колективного феномену її покоління постає ідея «**духу часу**» (**Zeitgeist**). У ширшому контексті психотворчості письменниці – це метафора її життєвої конституції, універсальна онтологічно-світоглядна ідеологема, маркер поколінневої інтегрованості й темпоральна проекція суспільного поступу, що його

Н. Кобринська ослвила у своєму виступі на зборах Товариства руських женщин у Станіславові 8 грудня 1884 року: «Наш час – то час загального порушення умів. Могучі сили, що дримали століття, тепер прокидаються, а нові течії прошибають світ духа й матерії [...]. Дух часу котиться великим колесом і тратує все, що йому стає в дорозі, а чим завзятіше хто опирається, тим більше шкодить сам собі. Дух часу – це вплив суспільних і економічних обставин, а затим сила й потреба конечна, необхідна» [9]. Властиво, символічний часовий обрис вписує певне покоління у специфічне культурне поле, в межах якого дух часу виявляє свою соціокультурну, антропологічно-ціннісну конотацію. «Це люди, сформовані одним часом і духовним простором, хоча у їхніх творчих пошуках може й не бути єдності» [23, с. 150].

Ідентифікація Н. Кобринської з власним поколінням заснована **на події зустрічі/знайомства/співрозмови** (у Відні – з О. Терлецьким і січовиками, у Женеві – з Драгомановим, у Цюриху – з Б. Лімановським, у Коломиї – з І. Франком, М. Павликом та В. Полянським, в Болехові – з О. Кониським), яка в інтелектуальному життєписі письменниці мала знаково-символічну, ініціативну, доленосну і генераційно інтегративну роль. Після успішного літературного дебюту у Відні 1883 року Н. Кобринська заводить тісні зв'язки з радикальним рухом серед тодішньої галицької молоді саме задля розвитку жіночого питання, «щоби тим пекущим питанням живійше заняли дужчі від мене сили» (лист Н. Кобринської до І. Франка від 23 липня 1884 року [1, ф. 3. № 1603. арк. 228]).

Необхідний для формування покоління комунікативний чинник у спільному духовному й геополітичному просторі інспірував творення нової реформаторської генерації, іменованої згодом «поколінням Франка», оскільки саме довкола нього гуртувалася тогочасна прогресивна галицька інтелігенція. Саме від часу знайомства з І. Франком 1884 року Н. Кобринська свідомо ідентифікує себе з його поколінням, визнаючи безсумнівне світоглядне й літературне Франкове менторство та його вплив на власне світобачення й ідеологічні переконання: «Майже неймовірно, що на дійсні національні інтереси навів мене Іван Франко, якраз чоловік, котрий причинився найбільше до поборення у нас вузького націоналізму» [8, с. 320]. Відтак у парадигму «франківського періоду» (О. Забужко) хронологічно й ідейно вписана діяльність цілої генерації української інтелігенції, метафорично означеної «Молодою Україною» [6, с. 16]. «Тобто франківський період охоплює, властиво, громадську діяльність одного покоління інтелігенції, того, чия соціалізація в основному завершилася на кінець 70-х – початок 80-х років і котре впродовж наступних трьох десятиліть взяло на себе головний тягар місії відродження розчленованої між двома імперіями України як специфічної духовної цілоти новітнього, так би мовити, секулярного типу. І. Франко, сам безперечно чільна постать і лідер цього покоління [...].» [6, с. 17].

Франкове інтелектуальне середовище (Михайло Павлик, Остап Терлецький, Василь Полянський, Михайло Драгоманов, Осип Маковей, Євгенія Ярошинська, Олена Пчілка та інші) стає для Н. Кобринської імпульсом для реалізації новочасних суспільних завдань у царині жіночої емансипації й «розбудження жіночого духа через літературу», втілення спільних видавничих проєктів й концептуалізації власних ідеологічних позицій у художній і публіцистичній царинах. Величезний корпус епістолярію Н. Кобринської

з усіма найрепрезентативнішими представниками цієї інтелектуальної генерації якраз найвиразніше демонструє конструктивний поколіннєвий діалог, спрямований на реформування суспільно-політичного ладу, духовно-культурний розвиток головно через літературу.

Ідентифікація з власним поколінням у свідомості Н. Кобринської відбувалася й на ідеологічному ґрунті, адже емансипаційні устремління мусили засадничо опертися на певній політичній основі. Найбільш адекватною до ідейних переконань Н. Кобринської була на той час програма Русько-української радикальної партії, заснованої 4–5 жовтня 1890 року у Львові. Характерно, що якраз радикальна партія, ставши спочатку однією з точок генераційної асиміляції Н. Кобринської, ідеологічною платформою для реалізації та декларування її феміністичних ідей, політичного структурування й консолідації партійних однодумців, згодом фатально вплине на розрив Н. Кобринської з власним поколінням.

«Вже ніколи не зможу злитися в одно з моєю суспільністю». Генераційна криза Н. Кобринської наприкінці 1890-х років. Причини дезінтеграції. Якщо від середини 1880-х й до середини 1890-х років діяльність Н. Кобринської означено періодом її найвищої громадянської, літературної, суспільно-політичної активності, то надалі, на кінець 1890-х років, вона щоразу більше потрапляє в розбрат з колишніми однодумцями та ідейними соратниками, втрачаючи літературне визнання, суспільний авторитет, наражаючись на критичні кпини через свою опозиційність і світоглядну інакшість. Така трансформація спровокувала надалі глибоку кризу генераційної ідентичності Н. Кобринської, коли вона поступово перестає асоціювати себе з власним поколінням, зазнаючи гнітючого з ним розриву, дистанціювання, затаєних образ й душевного усамітнення. В долі Н. Кобринської втрата власної поколіннєвої самості у період, коли її особистісний духово-інтелектуальний потенціал стремів до найвищих цілей самореалізації літературного і суспільного чину, означає глибоку кризу ідентичності, що дало підстави Денису Лукіяновичу розглядати біографію письменниці крізь призму **життя як трагедії** [17].

Спробуємо осмислити найважливіші чинники генераційної дезінтеграції Н. Кобринської. Першочерговим із них стала контроверза **«альманах чи газета?»**, що латентно симптомувала про розрив з І. Франком. Оскільки саме його однойменний допис в «Народі» [26] на підтримку видання невеличкого журналу для жінок замість продовження альманахової традиції, яку обстоювала Н. Кобринська, спровокував доволі резонансну дискусію. Попри усі раціональні аргументи на користь нібито ощадливішого видання з новою редакторкою Олесею Бажанською, з боку І. Франка це був несподіваний удар по репутації й майбутніх редакторських амбіціях та планах Н. Кобринської, цілковито усунутої з цього видавничого процесу. За лаштунками було Франкове та Павликове епістолярне лобіювання «Рівності» перед авторитетними наддніпрянськими й галицькими авторками. Ця ситуація доволі похитнула дотеперішній консенсус Н. Кобринської зі своїм оточенням, навіть попри те, що часопис «Рівність» так і залишився нереалізованим проектом (детальніше про це див.: [27]). Мабуть, саме цієї генези є метафорична епістолярна констатація розриву Н. Кобринської з І. Франком,

ословлена в її листі до О. Маковея від 12 грудня 1899 року: «з Франком я вже свою туру перетанцювала» [10, с. 5].

«Наше українське парубоцтво» (Н. Кобринська в маскулінній рецепції). Шляхетно вийшовши з цієї «альманахової» контроверзи, Н. Кобринська самотужки організувала видання трьох випусків нового альтернативного проекту «Наша доля» (Стрий 1893; Львів, 1894, 1895), яке замість сподіваної суспільної апології наразилося на ігнорування й негативне критиканство з боку чільних оборонців «жіночої квестії» – І. Франка, М. Павлика, О. Маковея, М. Грушевського, М. Драгоманова. Як не парадоксально, якраз маскулінна генерація, іронічно йменована Н. Кобринською «нашим українським парубоцтвом», спричинилася до відкритого протистояння емансипаційним заходам письменниці, що тягнулося ще від часу безпідставної критики «Першого вінка» у рецензії Г. Цеглинського (Зоря. – 1887. – Ч. 17–18), відтак критичного «потоплення» «Нашої долі» у негативних рецензіях, і ледь не зчиненням публічного скандалу та зведенням до рівня приватних розбірок полеміки Кобринської з радикалами про «вільну любов» [2].

Своє перманентне непорозуміння з чоловіками Н. Кобринська вважала доленосним життєвим «засудом»: «Мене за великі мої гріхи, що колись так остро ставлялась протів мушин, постановили стерти як не з виду землі, то літератури. [...] страшний вийшов на мене засуд. Довгий час дуже мене то боліло і перестала м була писати» (лист до Вільми Соколової від 16 січня 1908 року [1, ф. 13/55]). Втім, якщо молоді радикали на чолі з І. Франком та М. Павликом від середини 1880-х років спочатку успішно інтегрували Н. Кобринську в культурно-політичний генераційний простір Галичини, створивши у ньому окреме агітаційне поле для галицького фемінізму та лобіюючи всі його знакові публічні репрезентації – інституціональні («Товариство руських женщин»), видавничі («Перший вінок», окрема рубрика «Справи жіночі» в «Народі», феміністична белетристика самої Н. Кобринської), то поступово їхній контроль над розвитком жіночого руху й діяльністю його очільниці перейшов у формат партійного менторства та суворой маскулінної імперативності, а відтак – у запеклий внутрішньопоколінневий антагонізм. Хоча у своїй емансипаційній програмі Н. Кобринська жодного разу не згадувала про якісь гендерні протиріччя, опозицію жіноцтва маскулінній гегемонії в суспільстві чи чоловіцтву як такому, а всі випадки чоловічого табору проти себе іронічно називала «парубоцькими жартами» [4, с. 20]. Письменниця зі жалем констатувала Б. Грінченкові (у листі від 6 лютого 1894 року) велику проблему у порозумінні з домінуючою маскулінністю: «Дотепер з галичан ще ніхто не розібрав моїх провідних думок, для наших панів важніші деякі мої уваги о їх мужеській гідности, і з того боку вони дуже дразливі» [13, с. 124]. Конфлікт з маскулінністю, причому приватно-особистісний, а не феміністично-ідеологічний в цьому контексті постає фрагментом поколінневого конфлікту, одним із чинників генераційної кризи Н. Кобринської, хоча як стверджувала Оксана Дучимінська, «все життя шукали її приязні визначні, непересічні мужчини» [5, с. 3].

«З'їли мене літерати, критики та й молоде покоління»: Н. Кобринська, критики та феномен літературного молододцентризму. Трагедію свого літературного

покоління і свою власну як письменниці Н. Кобринська пов'язувала з відсутністю в Галичині об'єктивної фахової критики, ословлюючи в листі до Олександри Куліш (від 16 жовтня 1909 року) цей суспільний симптом фразою Е. Золя: «нещасливе те покоління письменників, з котрими разом не родиться критик». А далі аналізувала вже галицькі реалії: «Наш реальний напрям мав добрих критиків, тому і література в тім напрямі добре розвивалася – новіший напрям їх не має, яку то шкоду робить нашій літературі» [1, ф. 13, № 16].

Проблема рецепції та публікування власних творів, передусім тих, що були марковані новою модерністською технікою й проблематикою, від середини 1890-х років стає для Н. Кобринської чи не найголовнішою причиною її поколінневої дезінтеграції та кризи письменницької ідентичності.

Висока критична оцінка, ба навіть глорифікація, її ранніх реалістичних писань, як письменниці Франкової школи, згодом різко змінюються якщо не всуціль критичною негацією, то ще болючішим для неї ігноруванням. Галицька критика просто не змогла досягнути й зрозуміти такої несподіваної стильової трансформації колишньої реалістки: «Мої вороги і тепер не змінилися в приятелів, з початку збивали мої старання безосновною критикою, а тепер мовчанем (ігноруєся)[...], – нарікала в листі до М. Павлика від 24 січня 1896 року [14, с. 66]. А на листовне здивування О. Куліш від 2 серпня 1907 року, чому не натрапляє на прізвище Н. Кобринської в тогочасних галицьких часописах, пояснювала недовірою до видавництва і критиків: «мені чогось все страшно опротивіло, особливо наша критика. Як можуть бути критики анальфабети, то вони суть тепер у нас» [1, № 1322]. Неналежне поцінування Н. Кобринської обурювало також її близьку приятельку Ольгу Кобилянську: «Наші люди не вміють її цінити, і если би поляки таку жінку мали, вони би її інакше трактували» (лист О. Кобилянської до О. Маковея від 11 листопада 1898 року [7, с. 367]).

На тлі «воєнного стану» зі своєю суспільністю, розриву з галицьким жіноцтвом, ідеологічного протистояння з радикалами й втрати надійного опертя й підтримки з боку колишніх соратників несприйняття модерністської творчості в психологічному житті Н. Кобринської спричинило гнітючі відчуття письменницької меншовартості, елімінації з літературного середовища й найголовніше – мотивовану цими обставинами, творчу стагнацію. «Я взагалі не знаю, де мені містити мої повісти новіші чи пізнійші. Усім вільно писати на новіший лад, лиш мені не вільно», – бідкалася М. Павликові (лист від 12 лютого 1900 року) [14, с. 126]. Це знеохочувало до писання, наражало на конфлікт з критиками, посилювало відчуття незапобованості та непродуктивної конкуренції: «не гадаю однак накидатися моїми творами теперішній нашій суспільности, котра так щиро над тим працювала, щоб мене морально убити» (лист до О. Маковея від 26 січня 1898 р.) [10, с. 5]. Невипадково чимало творів Н. Кобринської на початку 1900-х років з'явилися поза галицьким видавничим простором – у чернівецьких виданнях «Буковина» та «Промінь», одеському та київському альманахах – «З-над хмар і долин» і «Дубове листя».

Мотив власної літературної маргінальності й духовна потреба визнання, навіть «боротьба» за своє індивідуальне місце в літературному процесі з кінця 1890-х років

стають головними темами гостродискусійного епістолярію Н. Кобринської з тодішніми законодавцями літературної моди, усіма, хто формував та впливав на рецептивні смаки читацької публіки – І. Франком, С. Єфремовим, М. Грушевським, О. Маковеем, Д. Лукіяновичем, Б. Грінченком, М. Коцюбинським, – яких доводилося переконувати у своїй літературознавчій компетентності та ерудиції, як, наприклад, запевняти І. Франка: «Вірте мені, я вже так орентуюся в новіших літературних напрямках, як в питанню жіночій» [1, ф. 3, № 1610, арк. 576].

Ще одним не менш важливим чинником поколінневої дезінтеграції Н. Кобринської став феномен **літературного молодозентризму**, пов'язаний із появою свіжих творчих сил, що їх І. Франко назвав «письменниками нової генерації» [25, т. 35, с. 111] – В. Стефанік, Лесь Мартович, Ольга Кобилянська, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, – в яку Н. Кобринська ані за віком, ані за стилем уже не вписувалася, хоч і як намагалася у ній інтегруватися. Характер прихованої конкуренції з молодими літераторами, що став виявним симптомом міжпоколінневої конфронтації, демонструють епістолярні оцінки Н. Кобринської на їхню адресу у форматі прирівнювання до власної творчості, намагання гострокритично виявити їхню недосвідченість й невдале експериментаторство, щоб натомість вивищити себе. З цього погляду цікавою є її рецепція деяких творів Н. Кобилянської, зумисне донесена в листі до І. Франка, щоб зацентувати «артистичні промахи» своєї конкурентки: «“Царівна”, пр[иміром], робит вражінне чогось зліпленого, нецілого. В “Некультурній” страшний артистичний блуд (я її того казала), а іменно ефективно-декораційний опис гори при заході сонця приспособляє читача до думання, що на тім фоні вийде якась панночка, а то виходить проста гуцулка, такий блуд у старших навіть писателів, як Нечуй, просто немислимий, хоть давніші писателі не мали під тим виглядом дражливості теперішніх» [1, ф. 3, № 1626, арк. 449–450]. В листах до М. Павлика й Д. Лукіяновича Н. Кобринська ще відвертіше виявляла своє обурення такою необ'єктивною критичною апологією: «Боже ласкавий! Така “хапаніна” як Кобилянської та Лесі Українки знаходить признане, а річи правдиві, виходячі з душі нашого народа мусять пропадати» (лист до М. Павлика від 10 вересня 1902 року; [14, с. 144]); «Прочиталам “Через кладку” Кобилянської. Просто соромно стає за наших критиків» (лист до Д. Лукіяновича від 10 березня 1916 року [1, ф. 13, №25]). А в листі до Б. Грінченка від 27 березня 1901 року в'їдливо схарактеризувала уже В. Стефаніка й Л. Мартовича: «Стефанік, що має найбільше таланту між молодими, не вносить в нашу літературу нічо НОВОГО, а що ж сказати, пр[иміром], про такого Мартовича, котрого “Спілка” недавно вельми почитила і видала збірник нецікавих нікому, хто має літературний смак, оповідань» [13, с. 126]. Про останнього докинула оцінок ще й Франкові (в листі від 16 листопада 1898 року): «реалізм Мартовича надто грубий і примітивний на теперішні часи» [1, ф. 3, № 1610, арк. 575]. Дошкульні кпини на адресу літературного молодозентризму висловлювала й у листі до О. Назарієва 1912 року: «З'їли мене літерати, критики та й молоде покоління, котрому я чогось на заваді стою. Дивно лиш, що всі тоті молоді чогось нічо нового не внесли в нашу літературу (крім деяких менше увзгляднених)» [1, ф. 13, № 35].

Своє вимушене аутсайдерство в громадянській праці й письменстві на початку 1900-х років Н. Кобринська прагне компенсувати новою самореалізацією як письменниці і видавець, щоб втриматись у власному генераційному соціопросторі, інтегруватися хоч би вже й в оновленому письменницькому середовищі. У зв'язку з цим Н. Кобринська сама ініціювала спроби **нового генераційного переформатування**, добираючи спілльників уже поза Франковим колом у нових альтернативних видавничих проєктах. Так Осипові Маковою пропонувала разом з нею стати на чолі «дуже поважної літературної фірми»: «Ви підписували би яко редактор, а я яко властитель [...]». По суті йшлося про літературний провід, щоб «зібрати під один стяг і старих і нових, переважно усіх мальконтентів, словом обіймити цілий той хаос, а світло само блисне» [10, с. 5]. Під хаосом мала на увазі доволі строкате й невизначене письменницьке середовище, яке на віковому помезж'ї було репрезентоване різними літературними поколіннями й стильовими напрямками: «Люди не можуть зорієнтуватися, реалісти виколесні, а нові писателі не знають, що вони є» [10, с. 5].

Згодом про потребу модерного часопису, який своїм магістральним напрямом зумів би хоч якось конвенціоналізувати та врегулювати стильовий розвиток літературного процесу в умовах тодішньої невизначеності, Н. Кобринська актуалізувала 1909 року в листовних апелюваннях до Олександри Куліш від 16 жовтня 1909 року). Таким альтернативним на той час видавничим органом письменниці вважала літературно-науковий ілюстрований часопис «Будучність», що виходив від 1909 року у Львові двічі на місяць за редакцією М. Венгжина (псевдонім Миколи Угриня-Безгрішного), а від липня 1909 року – раз на місяць за редакцією Х. Алчевської під зміненою назвою «Будучина». У зв'язку з цим Н. Кобринська пропонувала О. Куліш в компанії з Х. Алчевською «як видавницею» та деякими «нашими академіками» стати головним кореспондентом цього часопису: «Я навіть дозволила собі мріяти, що така злука витворить нову, відповідну нашому часу і обставин часопись. Правду сказавши, у нас такої часописи нема» (лист до О. Куліш від 16 жовтня 1909 р.; [1, ф. 13, № 16]. О. Куліш мала би «причинитися» «пером і авторитетом», Х. Алчевська – «пером і грішми». Втім, коли з усіма видавничими проєктами не склалося, Н. Кобринська на власний кошт разом із Костянтиною Малицькою видає власні збірники «Жіноча бібліотека» (1912 року вийшло два випуски), продовженню яких завадила війна.

«Для її діяльності Львів конечний»: Болехів vs Львів. «Львівська ескапада» 1904–1907 років. Чинником генераційної дезінтегрованості письменниці стала також її біографічна локальна обмеженість, життя в провінційному осідку – Болехові, одвічна роздвоєність між селом і містом, бо її вдача, творчий уклад і життєві цілі як діячки й письменниці високого рівня дисонували з цією провінційністю, поривалися до ширших контактів, інтенсивнішої інтелектуальної комунікації, культурної співпраці з центром. Значною мірою життя на селі завадило зреалізувати й виявити сповна її поколіннєву ідентичність, дистанціюючи від львівського інтелектуального середовища й літературного осередку. Остання спроба осісти у Львові 1904 році, щоб тут координувати жіночий рух з єдиним всеукраїнським друкованим органом, означена в життєписі Н. Кобринської як трагічна «львівська ескапада», лише вчергове засвідчила різючу

поколінневу розбіжність намірів письменниці з тодішньою кон'юнктурою, спричинивши болючий для неї конфлікт з власним жіноцтвом і «воєнний стан з більшістю української громади» [16, с. 9]. Окрім того, що «потерпіла великі матеріальні втрати» й усвідомила, що не матиме підтримки й розуміння в тутешнього жіноцтва, повернулася до Болехова з глибокою внутрішньою раною й переконанням, що «вже ніколи не зможу злитися в одно з моєю суспільністю» (лист до О. Куліш від 1906 року) [1, ф. 13, № 10]. Д. Лукіянович назвав «село» внутрішнім ворогом Н. Кобринської, що завадив їй всеціло виявити та зреалізувати зокрема й свою генераційну ідентичність. Бо «на селі може встояти тільки льокальний організатор, якщо дістає вказівки від проводу. Але не повинен провід краювої організації сидіти на селі» [17].

«Моє серце – то один біль до своїх»: між Галичиною та Україною. На тлі онтологічної екстремі «село vs місто» поколінневу ідентичність Н. Кобринської характеризують й ширші протиставні топоси – Галичина й Наддніпрянина, що постають однією із ключових дилем з погляду її духовної інтегрованості в той чи той – галицький/наддніпряньський – геополітичний простір та інтелектуальне середовище. Закорінена в суспільно-історичних реаліях Галичини і тут розгортаючи власну громадянську програму, Н. Кобринська водночас постійно контактувала зі своїми наддніпряньськими колегами, щоб за їх допомоги вийти на загальноукраїнські обшири, зокрема й у жіночому питанні. У культурно-генераційний топос підросійської України Н. Кобринська активно інтегрується уже на початках своєї громадсько-літературної діяльності завдяки ближчому знайомству з Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, Ганною Барвінок, Дніпровою Чайкою, Марією Загірньою, з чоловіків – Олександром Кониським, І. Нечуєм-Левицьким, Б. Грінченком, М. Коцюбинським, С. Єфремовим.

Ідилічний творчий і світоглядний консенсус з українцями ще більше порізнив Н. Кобринську з галичанами, поглиблював суперечки й усвідомлення своєї маргінальності в інертному, чужому, упереджено опозиційному й духовно дистанційованому від неї галицькому соціумі. «Будучи у Вас на Україні, мені встидно було признаватися, що моє серце – то один біль до своїх, т. є. галичан. Велику вони роблять мені кривду і як з розпуки не буду примушена писати мовою наших ворогів, то те завдячую моєму побуту на Україні. Не тільки світла, що в вікні, – гадалам собі, вертаючи домів» [13, с. 125], – такою болісною була для Н. Кобринської відверта констатація духовного розриву з галицьким оточенням у листі до Б. Грінченка від 19 жовтня 1899 року. Доброзичливі взаємини з Україною, а також разучі на цьому тлі світоглядні й суто людські контрверзи з галичанами, засвідчували фатальність неспівмірного галицького духовного простору з психоукладом й широкими суспільно-інтелектуальними інтенціями письменниці. Наддніпрянина була б краще вписала Н. Кобринську у власне культурне середовище і могла стати сприятливішим чинником для її генераційної інтегрованості.

«Я бажала їм дати себе цілу – вони не хотіли»: Н. Кобринська і жінки. Фемінізм як передчасна утопія Галичини. Ідеї та заходи Н. Кобринської в царині жіночого руху якраз найбільше виявляють її поколінневу інакшість й недозрілість загалу жіночої генерації до поступовіших проєвропейських віянь. «Я по поводу феміністичної справи так собі багато людей наразила і так багато зношу неправди, що помимо цілої сили

волі чую, що зачинаю духом упадати» [13, с. 122], – листовно бідкалася письменниця І. Нечуєві-Левицькому в листі від 16 листопада 1898 року, а той розважливо мотивував цю генераційну контроверзу інтелектуальною неготовністю галицького суспільства, відсутністю в Галичині засадничого едукативно-виховного ґрунту (лист І. Нечуя-Левицького до Кобринської від 26 листопада/8 грудня 1898 року [20, с. 352]. У взаєминах Н. Кобринської з власним поколінням далася взнаки гостра поколіннева розбіжність, коли «консерватизм старших поколінь накинувся на неї з глумом і ворожнечею, як кидаються у нас взагалі на все нове і більш поступове» [18, с. 12]. «Її ім'я було під кінець минулого століття боєвим кличем її нечисленних приклонничок, а дивовижним страхіттям для консервативного загалу нашого жіноцтва» [12, с. 4].

У той час, коли такі адепти й промотори жіночого питання як М. Павлик, І. Франко, М. Грушевський, Т. Окуневський, осмислюючи контекст жіночого руху, намагалися пояснити причини його неуспіху «консерватизмом і духовою заскорузлістю старших поколінь», «матеріальним убожеством», що стримувало культурні потреби [3, с. 4], відсутністю «відповідно приготованого ґрунту» й не досить «систематичною роботою» головної організаторки [25, т. 41, с. 502], а також тим, що «суспільність наша ще була недоспіла» й не зрозуміла своєї лідерки в цьому питанні [21, с. 8], то Н. Кобринська наодинці доладала болючі конфлікти й перепони, часто з боку того ж маскулінного контингенту і поступового, здавалося б, жіноцтва, самотужки шукала оптимальних шляхів, пробиваючись «крізь темряву жіночого консерватизму» [12, с. 5], щоб «визволити духа жіночого» [4, с. 13] й водночас бути в фарватері нового суспільного руху там, де «нові хвилі несли Європу» [4, с. 17].

Про характер своїх конфліктів взаємин із ретроградним і зарозумілим галицьким жіноцтвом писала в листі до М. Шухевича, зауважуючи, що серед свідомих своїх помічниць у справі жіночого руху мала хіба що Софію Окуневську, Герміну Шухевич та братову Ольгу з Рошкевичів, а інші галичанки – «не то що несвідомі, а ще люті, люті, як гадюки. Для одних то така жінка, як я – то відродок суспільности, а другі, хоть відчувають, або і знають, що мої теорії туди не ведуть, часто з личної злости еще щось гіршого хотіли би з мене зробити. І так то любе жіноцтво, за котрим я так стою, чорнит мене на усі заставки і тим самим відбирає половину моїй сили в веденню дальшої акції» (лист до М. Шухевича 1891 року; ЛННБ ім. Стефаніка. Кобр. № 6. Арк. 824). Невипадково Ольга Кобилянська в листі до Маковея від 11 листопада 1898 року протиставляла шляхетну вдачу, жіночу чуттєвість й високий інтелектуалізм Н. Кобринської обмеженості й вузькоглядності «львівських пань»: «Жодна з всіх Ваших львівських пань не може рівнятися з нею [...] з її духом, ні, із тонкістю її чувства» [7, с. 367].

Утім свого апогею конфлікт Н. Кобринської з галицьким жіноцтвом досягнув у часі її драматичної «львівської ескапади». Неспроможність тоді Н. Кобринської домогтися заснування у Львові потужного жіночого часопису, довкола якого консолидувалися б усі тогочасні жіночі інституції, в її громадянському чині стало найболючішим моральним ударом і найбільшим життєвим розчаруванням. Тодішня ситуація остаточно демонструвала Н. Кобринській цей поколінневий розрив: «Се мене зовсім зломало,

бо виділось мені, що пукла послідня нитка, що в'язала мене з моїм жіноцтвом» (лист до В. Соколової від 21 лютого 1907 року) [1, ф. 13, № 54]. Несприятлива кон'юнктура початку 1900-х років у Львові не дала змоги Н. Кобринській вдруге зорганізувати молоде українське жіноцтво довкола єдиного видавничо-інституціонального осердя. Для наступного десятиліття жіночого руху, охопленого подіями першої світової війни 1914 року, львівське фіаско Н. Кобринської цілковито унеможливило подальшу генераційну структурування розосереджених жіночих груп у єдину організацію.

Смеркальний період – аксіологічна ревізія життя. Розрив Н. Кобринської з власною суспільністю й глибока її поколіннева криза ще драматичніше відлунили в смеркальному періоді, коли духовна ізоляція, самотнє доживання в провінційному осідку, а разом з тим бажання зблизитися з оточенням, особливо з молодим поколінням, спонукали її до посиленої рефлексійності й аксіологічної ревізії пережитого. Наслідками переосмислених взаємин з громадою та родиною стають непрості контроверзи з двома заповідями письменниці 1914 і 1920 років, жіноча туга за материнством, замолоду зреченим на користь громадянської самопосягати, а також усвідомлення того, що власний замкнений егоцентричний уклад зчаста негативно впливав на її складну адаптацію в соціумі й утруднював зживання з власним поколінням: «Прийшла нарешті до переконання, що то не люди винні, а я сама. Я занадто жию моїм власним замкненим в собі світом, то ж і не дивувати, що для людей те чуже» (лист Н. Кобринської до В. Соколової від 16 січня 1908 року) [1, ф. 13, № 55]. Пережите воєнне лихоліття 1914–1918 років, попри складну драму життєвих поневірянь, дало Н. Кобринській спроможність заново відчутти себе в середовищі громади, поживило її суспільну активність, кристалізувало національно-політичну свідомість й стало новим виявом генераційної ідентичності в громадянському чині, участі в численних харитативних місіях на підтримку українського війська. Тим то заповідана письменницею символічна епітафія «Мене вже серце не болить» виражає її духовне примирення з власним поколінням, катарсисне прощення і готовність до спокійного відходу.

Поколіннева ідентичність є складовою цілісного життєвого універсуму Н. Кобринської, репрезентованого у вимірах індивідуального життєвого часу як спосіб духовного буття, інтеграція у соціумі, екстеріоризація особистого досвіду, як процес себетворення й себевияву. Своєрідне «вживлення» Н. Кобринської у відповідний генераційний соціопростір як сучасника певної доби і ровесника певного покоління відображає історію її індивідуального формування, духовної еволюції й свідомісної кристалізації, а з іншого боку, розрив із власним поколінням наприкінці 1890-х років спровокував духовну особистісну кризу генераційної самості письменниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі – ІЛ). У тексті вказуємо фонд та одиницю зберігання.
2. *Возняк М.* Кобринська, «вільна любов» і радикали (участь Франка в спростуванні Павлика) / *М. Возняк* // Українське літературознавство. – 1970. – Вип. 10. – С. 113–119.

3. *Грушевський М.* Наталія Кобринська / М. Грушевський // Літературно-науковий вісник. – 1900. – Т. 9. – Кн. 1. – С. 1–23.
4. *Дучимінська О.* Наталія Кобринська як феміністка / Ольга Олександра Дучимінська. – Коломия, 1934.
5. *Дучимінська О.* Те, що знаю й пам'ятаю про Наталію Кобринську / Оксана Дучимінська // Наше життя. – Нью-Йорк. – 1951. – № 10. – С. 2–3; № 11. – С. 2–3; № 12. – С. 2–3.
6. *Забужко О.* Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / Оксана Забужко. – Київ, 2009.
7. *Кобилянська О.* Твори : в 5 т. Т. 5 / Ольга Кобилянська ; [упоряд., підгот. текстів та приміт. Ф. Погребенника]. – Київ : Держ. вид-во худож. літератури, 1963.
8. *Кобринська Н.* Автобіографія / Наталія Кобринська // Вибрані твори / Наталія Кобринська ; [упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. й приміт. І. О. Денисюка та К. А. Кріль]. – Київ : Дніпро, 1980. – С. 315–323.
9. *Кобринська Н.* Відчит Наталії Кобринської, виголошений на першій загальній зборі товариства руських жінок в Станіславові д. 8 грудня 1884 р. // Діло. – 1884. – 29 груд./10 січ. – № 148.
10. *Коковський Ф.* Наталія Кобринська й Осип Маковей / Франц Коковський // Жінка. – 1937. – Ч. 21–22. – С. 4–5.
11. *Коренець О.* Наталія Кобринська (Громадянська діячка і письменниця) / Ольга Коренець // Літературно-науковий вісник. – 1930. – Т. 102. – Кн. 6. – С. 523–532.
12. *Коренець О.* Наталія Кобринська / Ольга Коренцева // Першому українському борцеві за права жінки. – С. 2–5.
13. *Кріль К.* Листування Н. Кобринської з Нечуєм-Левицьким та Борисом Грінченком / К. Кріль // Українське літературознавство. – 1970. – Вип. 10. – С. 120–128.
14. *Листи Н. Кобринської до М. Павлика* // ЦДІА України у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219.
15. *Літвінова О.* Проблема вивчення родинної ідентичності як складової я-концепції особистості / О. В. Літвінова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Психологічні науки. – 2016. – Т. 1. – Вип. 3. – С. 130–135.
16. *[Лукаїнович Д.]* Два документи до життєпису Наталії Озаркевич-Кобринської. – Львів, [1939].
17. *Лукаїнович Д.* Трагедія Наталії Кобринської (3 нагоди Жіночого конгресу) / Денис Лукаїнович // Діло. – 1934. – № 164. – 24 червня.
18. *[Малицька К.]* Про жіночий рух : реферат / К. М. – Львів, 1904.
19. *Матусяк А.* Категорія покоління у сучасних суспільно-культурних дослідженнях / Агнешка Матусяк, Матеуш Светліцькі // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. – Київ : Лауріус, 2014. – С. 129–145.
20. *Нечуй-Левицький І.* Зібрання творів : у 10 т. Т. 10 : Біографічні матеріали. Статті та рецензії. Фольклорні записи. Листи / І. С. Нечуй-Левицький. – Київ : Наукова думка, 1968.
21. *Окуневський Т.* Спомини про неї / Др. Теофіл Окуневський // Першому українському борцеві за права жінки. – Львів, 1921. – С. 5–9.
22. *Ортега-и-Гассет Х.* Вокруг Галилея / Хосе Ортега-и-Гассет // Избранные труды / Хосе Ортега-и-Гассет ; сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевич. – Москва : Весь мир, 1997. – С. 233–403.
23. *Пронкевич О.* Теорія поколінь в іспаномовному літературознавстві: уроки для України / Олександр Пронкевич // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової, А. Матусяк. – Київ : Лауріус, 2014. – С. 146–161.
24. *Титаренко Т.* Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – Київ : Либідь, 2003. – 376 с.

25. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ, 1976–1986. Покликаючись на це видання, у тексті зазначаємо том і сторінку.
26. Франко І. Альманах чи газета? / Франко І. // Народ. – 1891. – № 22. – С. 304.
27. Швець А. До історії одного видавничого проекту (Іван Франко та Олександра Озаркевич) / Алла Швець // Українське літературознавство. – Львів, 2010. – Вип. 72. – С. 119–128.

Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017

прийнята до друку 13.04.2017

NATALIA KOBRYNSKA: GENERATIONAL IDENTITY AND DISINTEGRATION

Alla SHVETS

*National Academy of Science of Ukraine, Ivan Franko Institute,
18, Drahomanov Str., Lviv, 79005, Ukraine,
e-mail: alla_shvec@ukr.net*

The article provides the analysis of how Natalia Kobrynska's generational identity was successfully manifested in Galician society in the 1880–90s, and how it was then transformed or even de-valued from the late 1890s until, in fact, the writer's last days. Attention is drawn to the paradoxical ambivalence of Kobrynska's social positioning, originally a famous representative of her era and of her time, firmly rooted in her own generation. Yet later she was mirrored as its antagonist, hermit and marginal, who – by virtue of the circumstances – fell away from this generative paradigm.

In the middle of 1880s, Kobrynska became one of the spiritual symbols of her generation that was associated with the development of emancipation trends, the revolutionization of society, positing new reformist outlook and ideology. She was an ideological promoter of women's movement and a talented writer, often surpassing her generation's social demands, needs and ideological foundations. The writer's generational consciousness was formed in the context of an age-old stay, during the intensification of spiritual and social crises, political and economic instability, and – on the other hand – under the influence of new modernist tendencies coming from Europe.

Franko's intellectual environment, among it – Mykhaylo Pavlyk, Ostap Terletsky, Vasyl Polyansky, Mykhaylo Drahomanov, Osyp Makovey, Yevgeniya Yaroshynska, Olena Pchilka and others, became Kobrynska's impetus for the implementation of then-dominant social tasks in the domain of women's emancipation, literature, publishing projects and the conceptualization of ideological positions in the areas of art and journalism.

However, at the end of the 1890s, Kobrynska fell more often into hostility with the former like-minded and ideological fellows, losing her literary recognition, social authority, namely through her opposition to the radical party, ideological individuality and creative transition to modernism. This provoked a profound crisis of Kobrynska's generational identity, when she gradually ceased to associate herself with her own generation, testing it with the rupture, distancing, hidden image and mental retreat to the provincial Bolekhiv.

Keywords: generational identity, intellectual environment, consensus, conflict inside the generation, masculine reception, feminism, disintegration, generational crisis.